

Investigating the Economic and Social Factors Influencing the Phenomenon of Addiction to New Synthetic Drugs Among Young Male Adults in Kerman City

Ali Sattari Fard¹ | Dariush Bostani² | Fariba Shayegan³ | Alireza Kaldi⁴

1. PhD Student, Department of Social Sciences, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Email: ali.sattarifard1985@gmail.com

2. Corresponding Author: Associate Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, Shahid Bahonar University, Kerman, Iran. Email: dboostani@uk.ac.ir

3. Associate Professor, Department of Social Sciences, Amin Police Sciences University, Tehran, Iran.

Email: shayegan_fa@yahoo.com

4. Associate Professor, Department of Social Sciences, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Email: a-kaldi@srbiu.ac

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 17-02-2025

Received in revised form: 02-05-2025

Accepted: 09-06-2025

Published online: 2025-9-20

Keywords:

Addiction; Synthetic drugs; Economic factors; Social factors; Youth; Logistic regression.

ABSTRACT

This study investigates the social and economic factors contributing to addiction to new synthetic drugs among young males. Employing a descriptive analytical-comparative design, the research population comprised two groups: young male users of synthetic drugs in Kerman and their non-user counterparts. The first sample was selected purposively from rehabilitation centers, while the second was obtained through multi-stage cluster random sampling from various districts of the city. Data were collected using a researcher-developed questionnaire, whose construct validity was confirmed via exploratory factor analysis and reliability verified through Cronbach's alpha, yielding acceptable coefficients. Data analysis was conducted using independent t-tests and logistic regression. The results revealed a statistically significant difference in the mean scores of social and economic factors between the addicted and non-addicted groups. Furthermore, accessibility and affordability of synthetic drugs and related paraphernalia emerged as significant predictors of drug addiction. The findings underscore that addiction to new synthetic drugs is a complex, multifactorial phenomenon, heavily influenced by socioeconomic conditions. The study highlights the urgent need for increased attention from both governmental and non-governmental sectors to prevent and mitigate the spread of this issue among youth.

Cite this article: Sattari Fard, A.; Bostani, D.; Shayegan, F.; & Kaldi, A (2025) Investigating the Economic and Social Factors Influencing the Phenomenon..., *Journal of Social Problems of Iran*, 16 (1), 241-260.

<https://doi.org/10.22059/IJSP.2025.390714.671295>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

DOI: <https://doi.org/10.22059/IJSP.2025.390714.671295>

بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر پدیده اعتیاد به مواد مخدر صنعتی جدید در میان جوانان پسر شهر کرمان

علی ستاری فرد^۱ | داریوش بوستانی^۲ | فریبا شایگان^۳ | علیرضا کلدی^۴

۱. دانشجوی دکتری، گروه علوم اجتماعی، واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: ali.sattarifar1985@gmail.com

۲. نویسنده مسئول: دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران. رایانامه: dboostani@uk.ac.ir

۳. دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران. رایانامه: shayegan_fa@yahoo.com

۴. دانشیار، گروه علوم اجتماعی، واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: a-kaldi@srbiau.ac

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر پدیده اعتیاد به مواد مخدر صنعتی جدید در میان جوانان انجام شده است. این پژوهش توصیفی از نوع مطالعات تحلیلی-مقایسه‌ای بود. جامعه آماری پژوهش شامل جوانان پسر معتاد به مواد مخدر صنعتی جدید شهر کرمان (جامعه اول) و جوانان پسر غیرمصرف‌کننده شهر کرمان (گروه دوم) بود. نمونه آماری اول به روش نمونه‌گیری هدفمند از مراکز بازپروری و نمونه آماری دوم به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی چند مرحله‌ای از مناطق مختلف شهر کرمان انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسشنامه محقق‌ساخته بود که روایی سازه آن با استفاده از تحلیل عامل اکتشافی تأیید و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ بررسی و ضرایب پایایی قابل قبول به دست آمد. داده‌ها با استفاده از آزمون تی مستقل و رگرسیون لجستیک تحلیل شدند. نتایج پژوهش نشان داد که بین میانگین نمرات عوامل اقتصادی و اجتماعی در گروه جوانان معتاد به مواد مخدر صنعتی و جوانان غیرمصرف‌کننده تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین، دسترسی‌پذیری و ارزان بودن مواد و وسایل مصرف مواد مخدر صنعتی از جمله عوامل پیش‌بینی‌کننده اعتیاد به این مواد بودند. اعتیاد به مواد مخدر صنعتی جدید پدیده‌ای پیچیده و چندعاملی است که تحت تأثیر عوامل متعدد اجتماعی و اقتصادی قرار دارد و نیازمند توجه بیشتر نهادهای دولتی و خصوصی ذیربط در زمینه پیشگیری و کاهش ابتلا به این پدیده است
کلیدواژه‌ها: اعتیاد، مواد مخدر صنعتی، عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی، جوانان، رگرسیون لجستیک	

استناد: ستاری فرد، علی؛ بوستانی، داریوش؛ شایگان، فریبا؛ و کلدی، علیرضا (۱۴۰۴). بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر پدیده اعتیاد به مواد مخدر صنعتی جدید ...، بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱۶(۱)، ۲۴۱-۲۶۰. <https://doi.org/10.22059/IJSP.2025.390714.671295>

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران. © نویسندگان.

DOI: <https://doi.org/10.22059/IJSP.2025.390714.671295>

مقدمه و بیان مساله

مصرف مواد مخدر، رفتاری اعتیادآور است که محققان برای درک آن از مدل‌های منطقی اعتیاد بهره برده‌اند (گروسمن و همکاران، ۱۹۹۸؛ بالتاگی و گیشکر، ۲۰۰۶). اعتیاد به مواد مخدر به عنوان یک معضل جهانی، به ویژه در بین نسل جوان، به یکی از بحرانی‌ترین مسائل اجتماعی تبدیل شده است. این پدیده نه تنها یک رفتار شخصی، بلکه یک مسئله اجتماعی نیز محسوب می‌شود (بهرامی احسان، ۱۳۹۳). اعتیاد و مواد مخدر، در کنار تخریب محیط زیست، تهدید هسته‌ای و بحران قحطی جهانی، به عنوان یکی از چهار فاجعه بزرگ جهانی شناخته می‌شود (خسروی و همکاران، ۲۰۲۰). مواد مخدر صنعتی به گروهی از مواد گفته می‌شود که به صورت مصنوعی و از طریق فرایندهای شیمیایی تولید می‌شوند. این مواد شامل متامفتمین، اکستازی، و سایر ترکیبات شیمیایی با اثرات روان‌گردان هستند. این مواد معمولاً بسیار قوی‌تر و خطرناک‌تر از مواد مخدر طبیعی مانند ماری‌جوآنا و هروئین هستند (تیموتی و ریچی، ۲۰۱۹).

بر اساس نظرسنجی‌های انجام شده در جوامع مختلف، مصرف مواد مخدر صنعتی در بین جوانان رو به افزایش است و دوره نوجوانی (۱۲ تا ۱۷ سالگی) به عنوان یک دوره حساس برای شروع مصرف مواد شناخته می‌شود. مصرف مواد در بین جوانان ۱۸ تا ۲۵ ساله به اوج خود می‌رسد و عوامل متعددی در گرایش جوانان به مصرف مواد نقش دارند. این عوامل می‌توانند در سطوح مختلف فردی (مانند سلامت رفتاری و روانی، تحولات عصبی و تغییرات ژنی ناشی از تأثیرات اجتماعی)، خرد (عملکرد والدین و خانواده، مدارس و تأثیرات همسالان) و کلان (محیط اجتماعی-اقتصادی و فیزیکی) نوجوانان را در برابر مصرف مواد مخدر صنعتی آسیب‌پذیر کنند (گزارش جهانی مواد مخدر، ۲۰۱۸).

محققان معتقدند که نوجوانان ابتدا به مصرف مواد قانونی مانند سیگار روی می‌آورند و سپس به مواد غیرقانونی مانند الکل، مواد روانگردان و ماری‌جوآنا گرایش پیدا می‌کنند (لوینسون و همکاران، ۲۰۰۵، ۴).

با وجود افزایش شروع مصرف مواد در سنین پایین، شیوع مصرف مواد مخدر و سیگار در نوجوانان به طور قابل توجهی بالاتر از سایر گروه‌ها است. (الهیاس و همکاران، ۲۰۱۵). در کشور ایران آمارهای متفاوتی برای مصرف مواد مخدر صنعتی از جمله روانگردان‌ها ذکر شده است. به عنوان مثال میزان شیوع مصرف اکستازی در میان دانش آموزان شهر رشت ۰/۷ درصد و میزان شیوع مصرف مواد روانگردان در بین دانش آموزان شیرازی ۲/۲ درصد گزارش شده است (میرزایی علویجه و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۱).

مصرف مواد مخدر به دلایل مختلفی از جمله کنجکاوی، هیجان، شورش، معاشرت با افراد ناباب، افزایش فعالیت و کاهش خلق و خوی افسرده صورت می‌گیرد و بین سوء مصرف مواد مخدر و تأثیرات زیان‌آور آن بر بهداشت روانی و جامعه ارتباط چشمگیری وجود دارد (وانگدی و جامتشو، ۲۰۱۹). همچنین هزینه‌های ناشی از آن برای جامعه بسیار زیاد است (فرنچ و همکاران، ۲۰۰۸). سوء مصرف مواد مخدر تأثیر قابل توجهی بر خدمات مراقبت‌های بهداشتی، خدمات عمومی و سیستم عدالت کیفری و قضایی دارد. بخش بزرگی از بودجه مراقبت‌های بهداشتی صرف درمان اعتیاد به مواد مخدر می‌شود (کارتر رایت، ۲۰۰۸). در اوایل قرن بیستم،

- 1 Grossman et al
- 2 Baltagi & Geishecker
- 3 World drug report
- 4 Lowinson et al
- 5 Alhyas et al
- 6 Wangdi & Jamtsho
- 7 French et al
- 8 Cartwright

آمفتامین‌ها و مشتقات آنها برای اولین بار به عنوان گشادکننده‌های برونش مورد سوء استفاده قرار گرفتند (ریچاردز و همکاران، ۲۰۱۷). در این راستا، مت‌آمفتامین (شیشه) یک محرک قوی از مواد اعتیادآور است که بر سیستم عصبی مرکزی تأثیر می‌گذارد و به راحتی در آزمایشگاه‌های زیرزمینی تولید می‌شود (هرمان-استال و همکاران، ۲۰۰۷). اثرات حاد مت‌آمفتامین با افزایش انرژی و توجه، افزایش خلق و خوی مثبت و کاهش اشتها مرتبط است (راسون و همکاران، ۲۰۰۵).

گرایش جوانان به مواد مخدر صنعتی مانند سایر پدیده‌های اجتماعی علت واحدی ندارد و مجموعه‌ای از عوامل فردی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در ایجاد این گرایش مؤثر است. این عوامل پیچیده به طور مستمر در سطوح فردی و اجتماعی در حال تغییر هستند. دلایل شخصی جوانان برای استفاده از مواد مخدر مصنوعی با خانواده، جامعه، مدرسه و عوامل دولتی در تعامل است (خسروی و همکاران، ۲۰۲۰).

گزارش جهانی مواد مخدر ۴ (۲۰۱۸) نشان می‌دهد که تفاوت‌های زیادی در مصرف مواد مخدر و مسائل مرتبط با آن در میان جوانان و افراد مسن وجود دارد. این گزارش دو حالت متضاد را برای نشان دادن طیف وسیعی از شرایطی که مصرف مواد مخدر در بین جوانان را هدایت می‌کند، نشان می‌دهد: ۱. مواد مخدر در محیط‌های تفریحی برای افزودن هیجان و افزایش تجربه در بین جوانان استفاده می‌شود؛ از قبیل داروهای باشگاهی مانند اکستازی، مت‌آمفتامین، کوکائین، کتامین، ال‌اس‌دی و جی‌اچ‌بی‌۵ (معروف به ماده مخدر تجاوز) استفاده می‌گردد. ۲. جوانانی که در شرایط سخت اقتصادی زندگی می‌کنند برای کنار آمدن با شرایط سخت خود از مواد مخدر استفاده می‌کنند. عوامل متعدد دیگری مانند قیمت، شرایط اقتصادی و سطح تحصیلات می‌توانند بر احتمال مصرف مواد مخدر تأثیر بگذارند. نوسانات اقتصادی می‌تواند از طریق مکانیسم‌های مختلف به تغییر در الگوهای مصرف مواد تبدیل شود. تغییرات در شرایط اقتصادی می‌تواند حداقل از سه طریق بر مصرف مواد مخدر افراد تأثیر بگذارد: اولاً، کسانی که در دوران رکود بیکار می‌شوند، درآمد خود را از دست خواهند داد (اثر درآمد). دوم، چشم‌انداز از دست دادن شغل و عدم اطمینان در مورد درآمد آینده می‌تواند استرس افراد را افزایش دهد (استرس اقتصادی) که می‌تواند منجر به افزایش مصرف مواد مخدر شود. سوم، از دست دادن کار باعث افزایش ساعات غیر کاری فرد می‌شود (اثر جایگزینی). اوقات فراغت اضافی ممکن است منجر به افزایش مصرف مواد مخدر شود و به رفتار ضد چرخه‌ای مصرف مواد مخدر کمک کند (مارتین باسلز و وال کاستلو، ۲۰۱۶). تحقیقات صورت گرفته بر نقش تغییرات ساختاری اقتصادی در حکومت‌ها و ناامیدی از وضعیت اقتصادی به عنوان محرک‌های تأثیرگذار در جهت افزایش تقاضا مصرف مواد مخدر صنعتی تأکید می‌کنند (مونات، ۲۰۱۹). همچنین تجزیه و تحلیل الگوهای جغرافیایی در زمینه اپیدمی مصرف مواد مخدر نشان می‌دهد که در مناطق با ناامنی اقتصادی بالاتر، نرخ بالاتر فقر، نرخ بالاتر بیکاری و خانه‌های با ارزش مالی پایین‌تر، میزان مراجعات بیمارستانی به علت سوء مصرف مواد مخدر و در نهایت مرگ و میر ناشی از مصرف بیش از حد مواد مخدر به طرز چشمگیری معنادار به نظر می‌رسد (شوئنفلد و همکاران، ۲۰۱۹). اثرات ناشی از کاهش فرصت‌های اقتصادی، افزایش ناامنی

1 Richards et al

2 HermanStahl et aqal

3 Rawson et al

4 World drug report

5 Gamma hydroxybutyric acid

6 Martin Bassols & Vall Castelló

7 Monnat

8 Schoenfeld et al

اقتصادی در بازار کار و سرمایه‌گذاری، تجربه جابجایی شغلی در سطح فردی و فشار اقتصادی ناشی از آن و کاهش منابع مالی، باعث تقویت یک محیط با احتمال افزایش سوء مصرف مواد مخدر برای افراد می‌گردد (مکلین، ۱، ۲۰۱۸).

پژوهش‌ها نشان داده‌اند که عوامل متعددی در گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر صنعتی نقش دارند، از جمله: عوامل اجتماعی: فشار هم‌سالان، دسترسی آسان به مواد و نابرابری‌های اجتماعی می‌توانند تأثیر زیادی بر رفتار مصرف داشته باشند (مک‌آلیستر و همکاران، ۲۰۲۰).

عوامل روان‌شناختی: مشکلات روانی نظیر اضطراب، افسردگی و حالات خواب‌آلود می‌توانند نوجوانان را به سمت مصرف مواد مخدر سوق دهند (سید و همکاران، ۲۰۱۸).

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت در جامعه ای که از میزان بالاتری از شاخص‌های سرمایه اجتماعی از قبیل مشارکت‌های مدنی، حمایت‌های داوطلبانه، تعاملات اجتماعی و اعتماد اجتماعی متقابل برخوردار است، آسیب‌های اجتماعی و جرم در سطح جامعه به طرز محسوسی پایین‌تر است (آکچوماک و ویل، ۲، ۲۰۰۸: ۲۴).

تحقیقات نشان می‌دهند که نوجوانان با سرمایه اجتماعی بالا، احتمال کمتری برای مصرف مواد مخدر صنعتی دارند. این تحقیقات نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی می‌تواند به عنوان یک عامل پیشگیری‌کننده عمل کند (کستلا و همکاران، ۲۰۱۸). همچنین حمایت اجتماعی از خانواده و دوستان به عنوان یک عامل حفاظتی در مقابل مصرف مواد مخدر، به ویژه در نوجوانان، شناخته می‌شود. علاوه بر این، احترام والدین و روابط مثبت در خانواده می‌تواند به شکل‌گیری رفتارهای مثبت در نوجوانان کمک کنند (جیفرسون و همکاران، ۲۰۲۰). از طرفی رابطه‌ای مستقیم بین سرمایه اجتماعی و حمایت اجتماعی و کاهش تمایل به مصرف مواد مخدر صنعتی وجود دارد. به عبارتی جوامع با سطح بالای سرمایه اجتماعی و حمایت اجتماعی، میزان مصرف مواد مخدر صنعتی در نوجوانان را کاهش می‌دهند (زامو و همکاران، ۲۰۲۱).

با توجه به آنچه بدان اشاره گردید، پدیده اعتیاد به مواد مخدر صنعتی، به‌ویژه در میان جوانان، یکی از چالش‌های جدی اجتماعی و بهداشتی در بسیاری از جوامع، از جمله ایران است. علی‌رغم پیشرفت‌های علمی و آموزشی، اعتیاد به مواد مخدر صنعتی به سرعت در حال افزایش است و این موضوع می‌تواند عواقب وخیمی برای جامعه به دنبال داشته باشد. با توجه به تغییرات سریع اقتصادی و اجتماعی در ایران، درک دقیق از عوامل مؤثر بر این پدیده ضروری است.

ایران به عنوان کشوری در حال توسعه، به واسطه موقعیت جغرافیایی‌اش، در معرض ورود و توزیع مواد مخدر صنعتی قرار دارد. در این میان شهر کرمان به عنوان یکی از مراکز پرآزدحام جمعیت و جوانان، به ویژه در بخش‌های جنوبی کشور، شاهد افزایش موارد اعتیاد در میان جوانان پسر است به گونه‌ای که نرخ کشفیات ماده مخدر شیشه از ۴۴ کیلوگرم در سال ۱۳۹۷ به ۹۰۲ کیلوگرم در سال ۱۳۹۸ گزارش شده است که نشان دهنده حجم بالای تقاضا به سمت مواد مخدر صنعتی در استان می‌باشد (ایسنا، ۱۳۹۸).

بنابراین بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر پدیده اعتیاد به مواد مخدر صنعتی در میان جوانان پسر شهر کرمان، نه تنها می‌تواند به شناخت بهتر این پدیده کمک کند بلکه به طراحی راهکارهای مؤثر و علمی برای کاهش آمار اعتیاد و بهبود شرایط اجتماعی و اقتصادی نیز منجر خواهد شد. از این رو پژوهش حاضر در راستای تحقق اهداف اجتماعی و اقتصادی کشور ضروری به نظر می‌رسد. براین اساس سؤال اصلی این پژوهش چنین است: عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر پدیده اعتیاد به مواد مخدر صنعتی جدید در میان جوانان پسر شهر کرمان کدامند؟

1 Mclean

2 Akçomak & Weel

مبانی نظری پژوهش

پژوهش حاضر با استفاده از نظریه‌های مختلف جامعه‌شناسی، به بررسی عوامل مؤثر بر اعتیاد به مواد مخدر صنعتی در بین جوانان می‌پردازد. در این بخش، به طور خلاصه به مهم‌ترین این نظریه‌ها اشاره می‌شود:

نظریه بیگانگی اجتماعی

به گفته زیمل، ساختار بوروکراتیک جامعه مدرن شرایطی را ایجاد می‌کند که در آن افراد قادر به درک چگونگی کنترل پیامدهای اعمال و رفتار خود نیستند. از نظر زیمل، کنترل پیامدها و مدیریت اجتماعی وابسته به نظام پاداش اجتماعی است. در نتیجه، افراد قادر به برقراری ارتباط بین رفتار خود و پاداش‌های جامعه نیستند که منجر به احساس بیگانگی و جدایی و ناسازگاری با جامعه می‌شود. زیمل با ارزیابی مجدد مفهوم بیگانگی از منظر روانشناسی اجتماعی، سعی کرده است اشکال یا ابعاد مختلف این مفهوم را ترسیم کند. برای این منظور، او پنج حوزه اصلی را که در آنها از این مفهوم استفاده می‌شود، بررسی کرده است (کوزر و روزنبرگ، ۱۳۸۵: ۴۰۸). این پنج حوزه شامل احساس ناتوانی و بی‌قدرتی، نابهنجاری در کنار انحراف، بی‌معنا بودن و بیهودگی یا پوچی و بی‌هدفی، انزوای اجتماعی یا بیگانگی از جامعه و نفرت از خود است. این پنج حالت نمایانگر ابعاد اساسی مورد استفاده برای تحلیل خود یا شخصیت اجتماعی جامعه هستند. احساس انزوای اجتماعی به معنای جدایی شناختی فرد از معیارهای فرهنگی و بیگانگی او از اهداف نظام اجتماعی است. در اصل احساس انزوای اجتماعی به عنوان مؤلفه و تعبیر بیگانگی را می‌توان به عنوان یک واقعیت ذهنی تلقی کرد که در آن فرد عدم تعلق و وابستگی به ارزش‌های متعارف جامعه را تجربه می‌کند (محسنی تبریزی، ۱۳۸۱: ۱۴۶).

نظریه کنترل اجتماعی هیرشی

به اعتقاد هیرشی، علت اصلی هم‌نوایی و عامل اصلی در تنظیم رفتار فردی، ارتباط بین فرد و جامعه است. فقدان یا ضعف این ارتباط، علت اصلی رفتار انحرافی است. این ضعف با فقدان دلبستگی و تعهد به نهادهای اجتماعی، ناتوانی در حفظ موقعیت‌های کسب شده برای حفظ شهرت و جایگاه اجتماعی خوب، سطح پایین مشارکت در فعالیت‌های روزانه و اعتقاد ضعیف به اعتبار اخلاقی هنجارهای اجتماعی و قانونی مشخص می‌شود (گروسی و محمدی دولت آبادی، ۱۳۹۰). بر پایه این نظریه، وابستگی به اجتماع، تعهد، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و پایبندی و ایمان به قوانین اجتماعی مشخص می‌شود. بر اساس این نظریه، افرادی که وابستگی، تعهد، مشارکت و ایمان کمتری دارند، بیشتر از جامعه جدا می‌شوند و بیشتر مستعد رفتارهای انحرافی بوده و آسیب‌پذیر هستند. هیرشی خانواده و جامعه را دو عامل مهم در شکل‌گیری پیوندهای اجتماعی می‌داند (اسمارت، ۱۹۹۷: ۱۱۲).

نظریه سرمایه اجتماعی

جیمز کلن سرمایه اجتماعی را برحسب کارکرد آن تعریف کرد و تأکید کرد که زمانی پدیدار می‌شود که روابط بین فردی دستخوش دگرگونی شود که کنش را تسهیل می‌کند. در نتیجه، سرمایه اجتماعی بیانگر قدرت و ظرفیت افراد برای برقراری ارتباط مؤثر با یکدیگر است (سعادت، ۱۳۸۵: ۱۷۶). کلن سرمایه اجتماعی را به دو شکل دسته‌بندی می‌کند: سرمایه اجتماعی خارج از خانواده و سرمایه اجتماعی درون خانواده. او استدلال می‌کند که سرمایه اجتماعی، سرمایه‌ای مولد است، اما اگر دوباره تجدید نشود، تمام خواهد شد. کلن معتقد است که عدم ارتباط بین والدین و فرزندان در زمینه مسائل اقتصادی، علمی و شخصی باعث تضعیف سرمایه

اجتماعی خانواده می‌شود. افزون بر این، کاهش ارتباط همسایگی و شرکت محدود در فعالیت‌های بزرگسالان، لایه‌های سرمایه اجتماعی را برای افراد جوان کاهش می‌دهد (کابو کیو، ۲۰۱۱: ۱۵).

نظریه پیوند افتراقی

ساترلند ادعا می‌کند همانگونه که افراد یاد می‌گیرند که با قوانین اجتماعی مطابقت داشته باشند، همان‌طور نیز یاد می‌گیرند در رفتار انحرافی شرکت کنند. از این رو، ساترلند معتقد است که اصول یادگیری اجتماعی توضیح جامع‌تری برای انحراف نسبت به روانشناسی بیمارگونه ارائه می‌دهد (صدیق سروستانی، ۱۳۸۳: ۱۷). از نظر ساترلند، افرادی که تمایل به انحراف دارند، از دیگر افراد جامعه تعریف‌هایی را می‌آموزند که گاهی اوقات با رفتار انحرافی ایشان در تضاد است. به نظر وی، اگر تعریف‌هایی که اعمال مجرمانه را عادی می‌کند، با تقویت بیشتری نسبت به تعریف‌هایی که رفتار انحرافی را منع می‌کند، به فرد القا شود و همچنین اگر این فرد بیشتر با چنین تعریف‌هایی مواجه شود، احتمال انحراف آنها بیشتر است. ساترلند جرم و جنایت را با آنچه او «تفاوت‌های ارتباطی» می‌نامد، مرتبط می‌داند. او بر نقش یادگیری تأکید می‌کند و معتقد است که افراد در طول رشد خود دانشی از رفتارهای صحیح و انحرافی و همچنین انگیزه عمل به دست می‌آورند. ساترلند بیشتر این یادگیری را به گروه‌های اولیه و خانواده نسبت می‌دهد که روابط رو در رو و صمیمی را تقویت می‌کنند (گیدنز، ۱۳۷۴: ۱۴۰).

نظریه آنومی

از دیدگاه دور کیم، آنومی بیانگر حالتی است که در آن هنجارهای اجتماعی تأثیر خود را بر افراد از دست می‌دهند. دورکیم با به کارگیری این مفهوم قصد داشت شرایطی اجتماعی را نشان دهد که مانع دستیابی به رضایت و شادی می‌شود (گیدنز، ۲، ۱۳۸۶: ۱۳۵). دورکیم نتیجه وضعیت آنومیک در یک جامعه را تضعیف همبستگی اجتماعی و پیوندهای دسته جمعی بیان می‌کند. در این شرایط، آشفتگی، بحران و زوال اجتماعی رخ می‌دهد و پیوندهای دسته جمعی افراد تحلیل می‌رود (آرون، ۳، ۱۳۶۴: ۳۶۵). علاوه بر این در چنین وضعیتی، به تعهدات اعتنایی نمی‌شود، افراد از هیچ قاعده و قانونی پیروی نمی‌کنند و مبارزه و نزاع به کل جامعه هجوم می‌آورد (دورکیم، ۱۴۰۱: ۳۵۳).

نظریه حمایت اجتماعی

ساراسون و دیگران حمایت اجتماعی را به عنوان سطح همراهی، محبت و توجه دریافتی از اعضای خانواده، دوستان و افراد دیگر تعریف می‌کنند. در حالی که برخی حمایت اجتماعی را یک واقعیت اجتماعی می‌دانند، برخی دیگر آن را محصول ادراکات فردی می‌پندارند (دلپسند و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰). کوب (۱۹۷۶) حمایت اجتماعی را به عنوان مجموعه‌ای از اطلاعات معرفی می‌کند که فرد را به این باور سوق می‌دهد که در شبکه ارتباطی خود توسط دیگران ارزش و احترام دارند. در نتیجه این باور باعث ایجاد حس تعلق به شبکه ارتباطی می‌شود (رستگار خالد، ۱۳۸۴: ۱۳۶).

1 Cubukcu

2 Giddens

3 aron

نظریه محرومیت نسبی

بر اساس این نظریه، افراد متعلق به طبقات اجتماعی پایین با مقایسه شرایط زندگی خود با افراد مرفه تر، احساس محرومیت و نارضایتی را تجربه می‌کنند. این احساس محرومیت به دلیل وجود بی‌عدالتی و نارضایتی ناشی از تفاوت طبقاتی، وضعیت اقتصادی، نژاد و جنسیت به وجود می‌آید. در نتیجه، افراد در جامعه‌ای که با نابرابری اجتماعی مشخص می‌شود، احساس عدم اعتماد می‌کنند، جایی که فرصت‌های پیشرفت به ناحق از راه‌های قانونی دریغ می‌شود. احساس مستمر بی‌کفایتی ناشی از این حالت محرومیت موجب پرخاشگری، خصومت و در نهایت رفتار مجرمانه و خشونت می‌شود. پیامد نابرابری زمانی به اوج خود می‌رسد که افراد با منابع محدود، عدم تعادل در رقابت در جامعه‌ای را درک کنند که قدرت اقتصادی و اجتماعی عمدتاً در دست ثروتمندان است. در چنین شرایطی، افرادی که منابع نسبتاً کمتری دارند به احتمال زیاد به فعالیت‌های غیرقانونی به عنوان وسیله‌ای برای بهبود زندگی خود متوسل می‌شوند (واحدی و همکاران، ۱۳۹۲).

جدول ۱- پیشینه پژوهش

مطالعات داخلی		
نویسنده	عنوان	یافته‌ها
سعادت و همکاران (۱۴۰۲)	بررسی جامعه‌شناختی رابطه بین سرمایه اجتماعی و مصرف مواد اعتیادآور (مورد مطالعه: جوانان شهر قزوین)	بین سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن (اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی، مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی) با مصرف مواد اعتیادآور همبستگی منفی معناداری وجود دارد.
نعمتی سوگلی تپه و خالدیان (۱۴۰۱)	مطالعه کیفی عوامل مؤثر بر عود مجدد به سوء مصرف مواد مخدر و اعتیاد با رویکرد گراندد تئوری	عواملی مانند دسترسی آسان به مواد، قیمت پایین آن، طرد اجتماعی، مشکلات مالی، بیکاری، استرس شغلی، فشار کاری، نبود حمایت اجتماعی و آموزش ناکافی در اجتماع در بازگشت به مصرف مواد مخدر مؤثرند
صفری و حقی (۱۴۰۰)	مطالعه کیفی عوامل اجتماعی اعتیاد به مواد مخدر، مطالعه موردی: معتادین مواد مخدر شهر کلبر	اعتیاد والدین، معاشرت با دوستان ناباب و معتاد، عدم دلبستگی و پیوند با خانواده، اصرار دوستان، محیط زندگی ناسالم و در دسترس بودن مواد در اعتیاد به مواد مخدر نقش دارند
افشاری آزاد و همکاران (۱۳۹۸)	بررسی عوامل مؤثر در گرایش به مواد مخدر و روان‌گردان زنان مراجعه‌کننده به مراکز ترک اعتیاد وابسته به بهزیستی شهر تهران	مهم‌ترین علل گرایش به مواد مخدر و روان‌گردان در بین زنان، عوامل اقتصادی (میزان درآمد، منطقه سکونت)، اجتماعی (عدم دسترسی به تفریحات سالم، نبود امکانات تفریحی و مشاوره‌ای، داشتن دوستان معتاد) و فرهنگی (آسیب‌زا بودن محل تحصیل و استرس تحصیلی) هستند.
نارویی (۱۳۹۸)	بررسی علل و عوامل مرتبط در گرایش جوانان به مصرف مواد مخدر (مطالعه موردی منطقه جلگه چاه هاشم)	عوامل فردی، بین فردی، محیطی و اجتماعی در گرایش به مصرف مواد در بین جوانان تأثیر دارند و از بین عوامل اجتماعی، محرومیت‌های اقتصادی و اجتماعی و عدم دسترسی به سیستم‌های خدماتی و حمایتی بیشترین تأثیر را در گرایش جوانان به مصرف مواد داشته‌اند
محمدی و سحاقی (۱۳۹۷)	نقش ارتقای سطح امید، مشارکت و نشاط اجتماعی با تمرکز بر جامعه نخبگان کشور در پیشگیری از اعتیاد	بین نشاط، امید، مشارکت اجتماعی و بهره‌مندی از توانمندی‌ها و ظرفیت‌های جوانان و نخبگان کشور با آسیب‌های اجتماعی از جمله اعتیاد رابطه معکوس وجود دارد.
غفاری زاده (۱۳۸۶)	بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر اعتیاد (مطالعه موردی معتادان دارای پرونده در ستاد مبارزه با مواد مخدر شهرستان خواف).	بین تعهد اجتماعی، انزوای اجتماعی، کنترل اجتماعی، پیوند افتراقی، لذت‌جویی جنسی و امکانات رفاهی فرهنگی با پدیده اعتیاد رابطه معناداری وجود دارد.
علی وردی نیا (۱۳۸۴)	مطالعه جامعه‌شناختی اعتیاد به مواد مخدر در ایران	از میان متغیرهای صنعتی شدن، فردگرایی، وضعیت آنومیک، دسترسی به مواد و بیکاری، متغیر وضعیت آنومیک بیشترین تأثیر را در زمینه جرایم مواد مخدر دارد و متغیرهای صنعتی شدن و فردگرایی در رتبه‌های بعدی قرار دارند

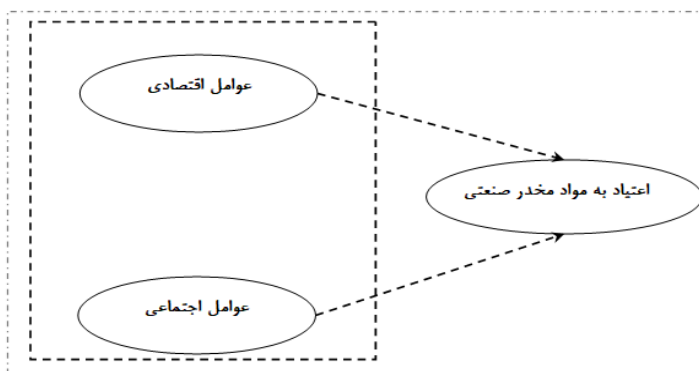
مطالعات خارجی		
نویسنده	عنوان	یافته‌ها
شهبازی صیقلده و همکاران (۲۰۲۰)	بررسی کیفی عوامل مرتبط با شروع مصرف مت‌آمفتامین در ایران	عواملی مانند استفاده از شیشه برای ترک سایر مواد مخدر، عدم آگاهی از ماهیت اعتیادآور شیشه، کنجکاوی، استفاده مقرون به صرفه و راحت، اثرات ضد خواب و افزایش بازده کاری و باورهای غلط درمانی از عوامل مؤثر بر تمایل به مصرف شیشه هستند
چان و همکاران ۱ (۲۰۲۰)	سرمایه اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی سوءمصرف پنهان مواد مخدر در هنگ کنگ	بین میزان سرمایه اجتماعی و سوء مصرف مواد مخدر در بین معنادان رابطه معناداری وجود دارد.
آتس و همکاران ۲ (۲۰۱۹)	تأثیر حمایت اجتماعی ادراک‌شده بر کیفیت زندگی در مردان ترک مبتلا به اختلال مصرف الکل، مواد افیونی و کانابیس	حمایت اجتماعی ادراک شده و خرده مقیاس‌های حمایت خانواده و دوستان با کیفیت زندگی افراد مبتلا به اختلالات مصرف الکل، مواد افیونی و ماری‌جوانا همبستگی معناداری دارد.
گلیا و واینستین ۳ (۲۰۱۹)	سوءمصرف مواد مخدر و الکل: نقش ناامنی اقتصادی	سهم مرگ و میر ناشی از مصرف مواد مخدر صنعتی در بین جوانان بیشتر از مواد مخدر سنتی و تجویزی در میانسالان است و وضعیت اجتماعی-اقتصادی پایین و نابرابری آموزشی در میزان مرگ و میر ناشی از مصرف مواد مخدر صنعتی تأثیر دارند
یزدی فیض آبادی و همکاران (۲۰۱۹)	عوامل تعیین‌کننده رفتارهای جنسی پرخطر، سوءمصرف مواد مخدر و مصرف الکل در نوجوانان ایران: مروری سیستماتیک بر متون	درآمد چپ بالا و چپ پایین به عنوان یک عامل خطر در نظر گرفته می‌شود و احتمال بروز رفتارهای پرخطر در نوجوانان را افزایش می‌دهد. همچنین فشار همسالان و داشتن دوستان با رفتارهای پرخطر نیز احتمال بروز این رفتارها را افزایش می‌دهد
لیو و همکاران ۴ (۲۰۱۸)	قصد پرهیز از مصرف مواد مخدر در مصرف‌کنندگان چینی: نقش حمایت اجتماعی ادراک‌شده	حمایت درک شده از سوی دوستان قوی‌ترین رابطه مثبت را با قصد پرهیز مصرف‌کنندگان مواد مخدر نشان می‌دهد
روه‌م ۵ (۲۰۱۸)	مرگ‌های ناشی از ناامیدی یا مشکلات دارویی	در شرایط سخت اقتصادی، مصرف‌کنندگان مواد مخدر به سوی مصرف مواد مخدر ارزان‌تر از جمله مواد مخدر صنعتی گرایش پیدا می‌کنند
اونلو و ساحین ۶ (۲۰۱۵)	تأثیر سرمایه اجتماعی بر مصرف مواد مخدر جوانان	بین مصرف مواد مخدر در بین جوانان و سرمایه اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد و ابعاد سرمایه اجتماعی شامل تأثیر همسالان، روابط خانوادگی و فعالیت‌های جوانان نیز با میزان مصرف مواد مخدر در گروه سنی جوانان رابطه معنادار دارد
الهیاس و همکاران (۲۰۱۵)	ادراک نوجوانان از مصرف مواد و عوامل مؤثر بر مصرف آن: یک مطالعه کیفی در ابوظبی	عواملی مانند رابطه والدین-نوجوان، فشار همسالان، دسترسی به مواد، دینداری و نقش مدرسه و جامعه در مصرف مواد توسط نوجوانان مؤثرند.
دیویس و جاسون ۷ (۲۰۰۵)	تفاوت‌های جنسیتی در حمایت اجتماعی و خودکارآمدی در یک جامعه بهبودی	حمایت اجتماعی رابطه مثبت و معناداری با پرهیز از مصرف مواد مخدر دارد

بررسی ادبیات پژوهش حاکی از آن است که در زمینه ارتباط بین عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر پدیده اعتیاد به مواد مخدر صنعتی جدید در میان جوانان، تاکنون مشخصاً هیچ پژوهشی صورت نگرفته است. همچنین انجام پژوهشی پیرامون شناسایی و ارتباط این عوامل در میان جوانان شهر کرمان نیز به عنوان نوآوری پژوهش حاضر بشمار می‌رود.

- 1 Chan et al
- 2 Ates et al
- 3 Gleia & Weinsteinb
- 4 Liu et al
- 5 Ruhm
- 6 Unlu & Sahin
- 7 Davis & Janson

مدل مفهومی پژوهش

با بررسی ادبیات و پیشینه موجود پیرامون موضوع مورد بررسی، مدل مفهومی پژوهش مطابق با شکل (۱) قابل ارائه است. این مدل در تلاش است تا روابط میان دو عامل با پدیده اعتیاد به مواد مخدر صنعتی جدید را بررسی کند. به طور خاص، این مدل فرض می‌کند که عوامل اقتصادی و اجتماعی به عنوان دو متغیر، تأثیرات مثبت و معناداری بر پدیده اعتیاد به مواد مخدر صنعتی جدید در جوانان شهر کرمان دارند. در واقع مدل مفهومی این پژوهش بر این اساس استوار است که عوامل اجتماعی و اقتصادی با ایجاد بستری از آسیب‌پذیری، نقش محوری در افزایش گرایش جوانان به اعتیاد به مواد مخدر صنعتی ایفا می‌کنند. براین اساس، مدل مفهومی ارائه شده، بر مبنای ادبیات و مطالعات پیشین طراحی و به عنوان چارچوبی برای بررسی سؤال اصلی تحقیق به کار خواهد رفت.

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی است و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، توصیفی و از نوع تحلیلی-مقایسه‌ای می‌باشد. با توجه به ماهیت تحقیق، دو جامعه آماری مستقل برای مقایسه در نظر گرفته شده است.

جامعه آماری اول شامل کلیه جوانان پسر ۱۸ تا ۳۵ ساله‌ای است که دارای سابقه مصرف مواد مخدر صنعتی هستند و در بازه زمانی شهریورماه سال ۱۴۰۲، در قالب «طرح ارتقاء امنیت اجتماعی» و «طرح آرامش در شهر» توسط نهادهای رسمی جمع‌آوری شده و در مراکز بازپروری و ترک اعتیاد تحت نظارت سازمان بهزیستی و شورای هماهنگی مبارزه با مواد مخدر بشهر کرمان حضور داشتند. بر اساس اطلاعات دریافتی از مراجع ذی‌ربط، این جامعه حدود ۱۱۰۰ نفر برآورد شد. از آنجا که دسترسی به تمام اعضای این جامعه ممکن نبود و نمونه از بین افراد ساماندهی‌شده انتخاب شد، از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده گردید. بر این اساس، پژوهشگر تلاش کرد تا با رعایت نسبت سنی موجود، نمونه‌ای متوازن از گروه هدف انتخاب کند. با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونه حداقل ۲۸۵ نفر برآورد شد که پس از مراجعه حضوری به مراکز بازپروری، نمونه نهایی از میان افرادی که تمایل به همکاری داشتند انتخاب گردید.

جامعه آماری دوم شامل کلیه جوانان پسر ساکن شهر کرمان در رده سنی ۱۸ تا ۳۵ سال است که هیچ‌گونه سابقه مصرف مواد مخدر نداشتند. با توجه به فقدان آمار دقیق از تعداد این گروه، برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران برای جامعه نامحدود استفاده

شد که حجم نمونه ۳۸۴ نفر به دست آمد. برای انتخاب این افراد، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی چندمرحله‌ای استفاده شد. ابتدا مناطق مختلف شهر کرمان به عنوان خوشه‌های اولیه در نظر گرفته شد، سپس از هر منطقه، تعدادی از محلات به صورت تصادفی انتخاب شد، سپس چند مرکز فرهنگی، آموزشی و ورزشی که محل تجمع جوانان بودند به صورت تصادفی انتخاب شد و پرسش‌نامه‌ها به صورت تصادفی بین جوانان غیرمصرف‌کننده توزیع گردید. برای افزایش دقت مقایسه، تلاش شد ترکیب سنی و جنسیتی گروه غیرمصرف‌کننده تا حد امکان با گروه مصرف‌کننده همگن‌سازی شود.

برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۷ استفاده شد. در بخش آمار استنباطی، از آزمون t مستقل برای مقایسه میانگین متغیرها در دو گروه و از رگرسیون لجستیک برای تحلیل پیش‌بینی‌پذیری مصرف مواد مخدر صنعتی بر اساس متغیرهای اقتصادی و اجتماعی استفاده گردید.

ابزار گردآوری اطلاعات

ابزار گردآوری اطلاعات در پژوهش حاضر، پرسشنامه محقق‌ساخته است که با بررسی ابعاد نظری و تجربی پژوهش و تئوری‌های جامعه‌شناختی در زمینه اعتیاد، شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر پدیده اعتیاد به مواد مخدر صنعتی استخراج و پرسشنامه محقق‌ساخته طراحی شد. با توجه به ماهیت پژوهش و وجود دو جامعه آماری برای مقایسه، دو پرسشنامه حاوی دو بخش طراحی گردید.

در پرسشنامه طراحی شده برای جامعه آماری جوانان پسر غیر مصرف‌کننده مواد مخدر، بخش اول پرسشنامه حاوی سؤالاتی برای دریافت اطلاعات جمعیت‌شناختی از قبیل سن، تحصیلات پاسخگو و والدین و... است. در پرسشنامه طراحی شده برای جوانان مصرف‌کننده مواد مخدر صنعتی، علاوه بر سؤالات جمعیت‌شناختی مشترک با پرسشنامه جوانان غیر مصرف‌کننده در بخش اول، سؤالاتی از قبیل نوع ماده مصرفی، اولین ماده مخدر مصرفی، میزان مصرف، نوع مصرف و... گنجانده شده است.

بخش دوم هر دو پرسشنامه حاوی سؤالات مربوط به عوامل اجتماعی در قالب ۶ مؤلفه و عوامل اقتصادی در قالب ۵ مؤلفه بر اساس طیف لیکرت پنج گزینه‌ای است.

در پژوهش حاضر برای اعتبار سنجی پرسشنامه از دو روش صوری و سازه (با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی) استفاده گردید. پس از نظرخواهی و اعمال اصلاحات مطرح شده توسط اساتید راهنما و مشاور و همچنین خبرگان حوزه اعتیاد، تدوین پرسشنامه نهایی پژوهش صورت گرفت. همچنین با استفاده از روش تحلیل عاملی، برخی از گویه‌های با بار عاملی پایین حذف و باقی‌گویه‌ها در عامل‌های مرتبط گروه‌بندی شدند. مقدار شاخص کفایت نمونه‌برداری (KMO) حاصل از تحلیل عامل اکتشافی و سطح معناداری آزمون بارتلت در جدول (۲) حاکی از روایی سازه مورد قبول پرسشنامه‌ها بود.

قابلیت پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ انجام گرفت. ضرایب پایایی پرسشنامه در عوامل اجتماعی (انزوای اجتماعی، مشارکت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، دسترسی‌پذیری و انومی اجتماعی) به ترتیب ۰/۹۴، ۰/۷۱، ۰/۷۹، ۰/۷۲ و ۰/۹۱ بود. همچنین ضرایب پایایی پرسشنامه در عوامل اقتصادی (محرومیت اقتصادی، درآمد، تورم، بیکاری و ارزان بودن مواد و وسایل مصرف) به ترتیب ۰/۹۵، ۰/۷۱، ۰/۹۳، ۰/۸۱ و ۰/۹۳ بود.

جدول ۲- اندازه های KMO و نتایج آزمون کروییت بارتلت

متغیر	شاخص KMO	سطح معناداری آزمون بارتلت	نتیجه
عوامل اجتماعی	۰/۸۵۷	۰/۰۰۱	تایید
عوامل اقتصادی	۰/۸۴۳	۰/۰۰۱	تایید

یافته های پژوهش

بر اساس داده های جمع آوری شده از ۲۸۵ نفر از جوانان معتاد به مواد مخدر صنعتی در مراکز ترک اعتیاد شهر کرمان، توزیع سنی، سطح تحصیلات و وضعیت شغلی به شرح زیر است:

جدول ۳- ویژگی های جمعیت شناختی جوانان معتاد به مواد مخدر صنعتی

ویژگی	زیر گروه	تعداد (نفر)	درصد (%)
سن	18-23 سال	134	29.47%
	23-29 سال	110	38.95%
	29-35 سال	89	31.58%
تحصیلات والدین	دیپلم و زیر دیپلم	136	47.89%
	لیسانس و فوق لیسانس	149	52.11%
تحصیلات فردی	دیپلم و زیر دیپلم	145	50.83%
	لیسانس و فوق لیسانس	61	21.4%
وضعیت اشتغال	بیکار	32	11.62%
	شاغل پاره وقت	69	24.18%
اولین ماده مصرفی	شیشه	20	7.02%
	کراک	34	11.9%
	هروئین	65	22.8%
	گل	27	9.5%
	اکستازی	15	5.2%
	حشیش	41	14.4%
	تریاک	46	16.1%
	کتامین	6	2.1%
	فاقد درآمد	171	60.0%
مواد جذاب و رایج	بالای 10 میلیون تومان	9	3.0%
	شیشه	276	96.65%
	کراک	30	10.53%
	کتامین	16	5.61%
	مسکالین	16	5.6%
	قارچ جادویی	9	3.16%
	اکستازی	12	4.21%
	کروکودیل	14	4.46%
	اشک خدا	5	1.75%
	یابا	3	1.05%
	برنز	2	0.70%
	مدرسه	73	25.7%
محل اولین مصرف	دوستان محلی	163	57.2%

همچنین داده‌های جمع‌آوری شده از ۳۸۴ نفر از جوانان غیر مصرف‌کننده شهر کرمان نشان می‌دهد:

جدول ۴- ویژگی‌های جمعیت شناختی جوانان معتاد غیر مصرف‌کننده

ویژگی	زیرگروه	تعداد (نفر)	درصد (%)
سن	18-23 سال	119	30.99%
	23-29 سال	135	35.16%
	29-35 سال	128	33.85%
تحصیلات والدین	دیپلم و زیر دیپلم	221	57.03%
	فوق دیپلم	112	29.17%
	لیسانس	43	11.09%
	فوق لیسانس	18	4.69%
تحصیلات فردی	دیپلم و زیر دیپلم	104	27.08%
	فوق دیپلم	135	35.16%
	لیسانس	96	25.0%
	فوق لیسانس	49	12.76%
درآمد ماهیانه	فاقد درآمد	107	27.86%
	کمتر از 5 میلیون تومان	103	26.82%
	بین 5 تا 10 میلیون تومان	131	34.11%
	بیش از 10 میلیون تومان	43	11.21%

جدول شماره ۵- آزمون تی مستقل در دو گروه جوانان مصرف‌کننده و غیر مصرف‌کننده

متغیر	گروه	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی	آماره t	درجه آزادی	P-مقدار	تست لون
انزوای اجتماعی	مصرف‌کننده مواد	۱۴/۴۴	۳/۸۳	-۰/۳۸	-۰/۲۹	۱۰/۸۷۱	۶۶۷	*۰/۰۰۱	۰/۲۱۳
	غیر مصرف‌کننده	۱۱/۲۹	۳/۶۱	-۰/۱۹	-۰/۶۶				
مشارکت اجتماعی	مصرف‌کننده مواد	۱۵/۳۹	۳/۸۸	-۰/۶۶	-۰/۶۹	-۱۰/۷۹۵	۶۶۷	*۰/۰۰۱	۰/۴۲۲
	غیر مصرف‌کننده	۱۸/۷۶	۴/۰۵	-۰/۷۲	۰/۴۹				
سرمایه اجتماعی	مصرف‌کننده مواد	۱۶/۴۶	۴/۲۷	-۰/۶۰	-۰/۱۹	-۱۰/۰۵۱	۶۶۷	*۰/۰۰۱	۰/۴۷
	غیر مصرف‌کننده	۱۹/۸۵	۴/۳۴	-۰/۵۹	-۰/۴۱				
دسترسی پذیری	مصرف‌کننده مواد	۲۵/۳۴	۳/۶۱	-۰/۷۷	۰/۶۷	۳۶/۷۴۱	۶۶۷	*۰/۰۰۱	۰/۷۱۲
	غیر مصرف‌کننده	۱۴/۸۹	۳/۶۴	-۰/۵۷	۰/۰۲				
آنومی اجتماعی	مصرف‌کننده مواد	۲۳/۵۴	۳/۸۲	۰/۴۲	۰/۳۹	۱۳/۰۳۴	۶۶۷	*۰/۰۰۱	۰/۰۹۹
	غیر مصرف‌کننده	۱۹/۴۶	۴/۱۱	۰/۴۹	۰/۱۲				
حمایت اجتماعی	مصرف‌کننده مواد	۱۲/۱۱	۳/۷۶	-۰/۱۶	-۰/۱۵	-۱۳/۳۸۳	۶۶۷	*۰/۰۰۱	۰/۳۷۹
	غیر مصرف‌کننده	۱۶/۰۳	۳/۷۳	-۰/۲۱	-۰/۳۲				
محرومیت اقتصادی	مصرف‌کننده مواد	۷/۷۲	۳/۲۲	۰/۸۱	۰/۷۶	-۱۳/۱۷۴	۶۶۷	*۰/۰۰۱	۰/۶۰۳
	غیر مصرف‌کننده	۱۱/۱۲	۳/۳۶	۰/۹۲	۱/۱۵				
درآمد	مصرف‌کننده مواد	۶/۸۹	۲/۹۰	۱/۰۶	۰/۹۷	-۱۱/۲۰۹	۶۶۷	*۰/۰۰۱	۰/۶۵۹
	غیر مصرف‌کننده	۹/۴۲	۲/۸۸	۱/۰۳	۰/۹۹				
تورم	مصرف‌کننده مواد	۱۱/۰۸	۲/۶۷	-۰/۵۱	۰/۱۰	۱۱/۴۷۲	۶۶۷	*۰/۰۰۱	۰/۸۱
	غیر مصرف‌کننده	۸/۷۶	۲/۵۴	۰/۰۲	-۰/۷۶				
بیکاری	مصرف‌کننده مواد	۹/۸۶	۳/۰۱	۰/۲۱	-۰/۸۰	۱۱/۸۸۵	۶۶۷	*۰/۰۰۱	۰/۰۹
	غیر مصرف‌کننده	۷/۲۸	۲/۵۸	۰/۴۱	-۰/۹۹				
ارزان بودن مواد و وسایل	مصرف‌کننده مواد	۱۲/۴۳	۲/۶۷	-۱/۲۲	۱/۰۷	۲۵/۲۰۸	۶۶۷	*۰/۰۰۱	۰/۵۴۸
	غیر مصرف‌کننده	۷/۴۵	۲/۴۱	-۰/۰۵	-۰/۸۳				

با توجه به نتایج آزمون تی مستقل در جدول شماره (۵)، تفاوت معناداری بین میانگین نمرات عوامل اجتماعی (انزوای اجتماعی، مشارکت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، دسترسی پذیری و انومی اجتماعی) و اقتصادی (محرومیت اقتصادی، درآمد، تورم، بیکاری و ارزان بودن مواد و وسایل مصرف) در گروه جوانان معتاد به مواد مخدر صنعتی و جوانان غیر مصرف کننده مشاهده شد ($P < 0/001$). این بدان معناست که این عوامل در گرایش جوانان به اعتیاد به مواد مخدر صنعتی نقش دارند. حال به منظور روشن شدن میزان تاثیرگذاری هریک از مولفه های عوامل اجتماعی و اقتصادی موثر بر پدیده اعتیاد به مواد مخدر صنعتی جدید در جوانان پسر از تحلیل رگرسیون لجستیک چندگانه استفاده شده است.

جدول ۶- خلاصه مدل رگرسیون لجستیک اعتیاد به مواد مخدر صنعتی جدید بر اساس عوامل اجتماعی و اقتصادی

عوامل	الگوریتم درست نمایی	ضریب تعیین کاکس و سنل	ضریب تعیین ناگل کرک	ضرایب مدل آزمون اومنیوس		
				آماره کای-اسکوئر	درجه آزادی	مقدار معناداری
عوامل اجتماعی	۲۱۸/۰۸۳	۰/۶۴۶	۰/۸۶۸	694/644	6	0/001
عوامل اقتصادی	459/901	0/492	0/661	452/826	5	0/001

بر اساس داده های جدول شماره ۶، عوامل اجتماعی (شامل انزوای اجتماعی، مشارکت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، دسترسی پذیری و انومی اجتماعی) با توجه به آماره های ضریب تعیین کاکس و سنل و ناگل کرک (۰/۸۶۸ و ۰/۶۴۶)، قادر به پیش بینی ۶۵ تا ۸۷ درصد از اعتیاد به مواد مخدر صنعتی هستند. به عبارت دیگر، این عوامل می توانند تا ۸۷ درصد از واریانس اعتیاد به مواد مخدر صنعتی را تبیین کنند. همچنین، عوامل اقتصادی (شامل محرومیت اقتصادی، درآمد، تورم، بیکاری و ارزان بودن مواد و وسایل مصرف) با توجه به ضرایب تعیین، قادر به تبیین ۴۹ تا ۶۶ درصد از اعتیاد به مواد مخدر صنعتی هستند. نتایج حاصل از آزمون اومنیوس در عوامل اقتصادی و اجتماعی ($P < 0/001$)، نشان می دهد که مدل رگرسیون لجستیک برازش قابل قبول و معناداری دارد. این آزمون نشان می دهد که حداقل یکی از متغیرهای مستقل در مدل رگرسیون، تأثیر معناداری بر متغیر وابسته (اعتیاد به مواد مخدر صنعتی) دارد.

جدول ۶- جدول ضرایب رگرسیون لجستیک پیش بینی اعتیاد به مواد مخدر صنعتی جدید

بر اساس عوامل اجتماعی و اقتصادی

متغیر	انزوای اجتماعی	مشارکت اجتماعی	سرمایه اجتماعی	دسترسی پذیری	انومی اجتماعی	حمایت اجتماعی	محرومیت اقتصادی	درآمد	تورم	بیکاری	ارزان بودن مواد و وسایل
ضریب B	۰/۱۰۹	۰/۰۶۳	-۰/۱۱۷	-۰/۸۷۳	-۰/۰۰۸	۰/۱۷۷	۰/۲۳۴	-۰/۰۳۹	۰/۱۰۸	۰/۰۲۶	-۰/۶۹۹
انحراف استاندارد	۰/۰۵۵	۰/۰۶۲	۰/۰۶۴	۰/۰۸۹	۰/۰۶۴	۰/۰۶۱	۰/۰۵۳	۰/۰۵۸	۰/۰۵۸	۰/۰۵۲	۰/۰۶۳
آماره والد	۴/۰۰۵	۱/۰۵۹	۳/۲۹۸	۹۷/۳۴	۰/۰۱۷	۸/۳۷۴	۱۹/۶۷۰	۰/۴۵۷	۳/۴۳۷	۰/۲۴۹	۱۲۳/۱۰۳
مقدار معناداری	*۰/۰۳۵	۰/۳۰۴	۰/۰۶۹	*۰/۰۰۱	۰/۸۹۷	*۰/۰۰۴	*۰/۰۰۱	۰/۴۹۹	۰/۰۶۴	۰/۶۱۸	*۰/۰۰۱

بر اساس جدول شماره ۶، از میان عوامل اجتماعی، متغیر انزوای اجتماعی با ضریب B برابر با ۰/۱۰۹ و مقدار معنی‌داری $p=0/035$ تأثیر مثبتی بر احتمال اعتیاد دارد. نسبت شانس (OR) این متغیر برابر با ۱/۱۱۵ است، بدین معنا که با افزایش یک واحد در نمره انزوای اجتماعی، احتمال اعتیاد به مواد مخدر صنعتی حدود ۱/۱ برابر افزایش می‌یابد. فاصله اطمینان ۹۵ درصد این نسبت شانس بین ۱/۰۰۸ تا ۱/۲۳۳ است.

متغیر دسترسی‌پذیری با ضریب B منفی ۰/۸۷۳ و مقدار معنی‌داری $p=0/001$ دارای اثر معکوس قوی بر احتمال اعتیاد است. نسبت شانس این متغیر برابر با ۰/۴۱۷ است، یعنی افزایش یک واحد در دسترسی‌پذیری با کاهش حدود ۵۹ درصدی احتمال اعتیاد همراه است. فاصله اطمینان ۹۵ درصد این نسبت شانس بین ۰/۳۵۱ تا ۰/۴۹۴ است. به عبارت دیگر هر چقدر میزان دسترسی‌پذیری فرد به مواد مخدر صنعتی سخت‌تر باشد احتمال کاهش اعتیاد بیشتر می‌شود.

حمایت اجتماعی نیز با ضریب B برابر با ۰/۱۷۷ و مقدار معنی‌داری $p=0/004$ و نسبت شانس معادل ۱/۱۹۴ می‌باشد که نشان می‌دهد با افزایش یک واحد در حمایت اجتماعی، احتمال اعتیاد حدود ۱۹ درصد افزایش می‌یابد. فاصله اطمینان ۹۵ درصد این نسبت شانس بین ۱/۰۵۹ تا ۱/۳۴۵ است. به عبارت دیگر هر چقدر میزان حمایت اجتماعی از سوی دوستان مصرف‌کننده یا گروه‌هایی با هنجارهای مصرف افزایش یابد، احتمال اعتیاد به مواد مخدر صنعتی افزایش می‌یابد.

در بین عوامل اقتصادی، متغیر محرومیت اقتصادی با ضریب B برابر با ۰/۲۳۴ و مقدار معنی‌داری $p=0/001$ نسبت شانس معادل ۱/۲۶۴ می‌باشد. فاصله اطمینان ۹۵ درصد این نسبت شانس بین ۱/۱۴۱ تا ۱/۴۰ است. به عبارت دیگر افزایش در میزان محرومیت اقتصادی، احتمال اعتیاد را حدود ۲۶ درصد افزایش می‌دهد.

ارزان بودن مواد و وسایل مصرف با ضریب B منفی ۰/۶۹۹ و مقدار معنی‌داری $p=0/001$ دارای نسبت شانس برابر با ۰/۴۹۷ است. فاصله اطمینان ۹۵ درصد این نسبت شانس بین ۰/۴۳۸ تا ۰/۵۶۴ است. با توجه به اینکه نمرات بالاتر در نمره دهی پرسشنامه نشان‌دهنده ارزان‌تری مواد و وسایل مصرف می‌باشد، نشان می‌دهد که با افزایش قیمت مواد و وسایل، احتمال اعتیاد تقریباً ۵۰ درصد کاهش می‌یابد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر پدیده اعتیاد به مواد مخدر صنعتی در میان جوانان پسر شهر کرمان انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد که بین عوامل اجتماعی (شامل انزوای اجتماعی، مشارکت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، دسترسی‌پذیری و انومی اجتماعی) و عوامل اقتصادی (شامل محرومیت اقتصادی، درآمد، تورم، بیکاری و ارزان بودن مواد و وسایل مصرف) در بین گروه جوانان معتاد به مواد مخدر صنعتی و جوانان غیرمصرف‌کننده تفاوت معناداری از لحاظ آماری وجود دارد. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که انزوای اجتماعی در بین گروه جوانان مصرف‌کننده و غیرمصرف‌کننده تفاوت معناداری دارد. یافته‌های این بخش از پژوهش با نتایج پژوهش غفاری زاده (۱۳۸۶) همخوانی دارد.

در پژوهش حاضر، مشارکت اجتماعی نیز در گروه جوانان پسر مصرف‌کننده مواد مخدر صنعتی با گروه غیرمصرف‌کننده تفاوت معناداری نشان داد که با نتایج پژوهش محمدی و سحاقی (۱۳۹۷) همسو می‌باشد. آنها نیز در یافته‌های خود نشان داده بودند که بین مشارکت اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی از جمله اعتیاد رابطه معکوس وجود دارد. همچنین یافته‌های پژوهش نشان از تفاوت معنادار بین گروه مصرف‌کننده و غیرمصرف‌کننده مواد مخدر صنعتی در متغیرهای ارزان بودن مواد و وسایل مصرف و همچنین دسترسی‌پذیری داشت. نتایج پژوهش‌های انجام شده توسط یزدی فیض‌آبادی و همکاران (۲۰۱۹)، الهیاس و همکاران (۲۰۱۵) و

صفری و حقی (۱۴۰۰) از یافته‌های این بخش پشتیبانی می‌کند. دسترسی آسان به مواد و ارزان بودن ابزار مصرف، نقش تعیین‌کننده‌ای در گسترش این پدیده ایفا می‌کنند. نتایج با پژوهش‌های چان و همکاران (۲۰۲۰) و روهم (۲۰۱۸) هم‌راستا است که تأکید دارند در جوامعی با کنترل ضعیف اجتماعی و فراوانی دسترسی، میزان مصرف مواد به شکل چشمگیری افزایش می‌یابد. در متغیر انومی اجتماعی نیز یافته‌های پژوهش، تفاوت معناداری در بین گروه جوانان غیرمصرف‌کننده و مصرف‌کننده مواد مخدر صنعتی جدید را نشان می‌دهد. به عبارت دیگر می‌توان گفت در جامعه جوانان مصرف‌کننده شرایط انومیک و ضعف نظارت‌ها و هنجارها بیشتر احساس می‌شود و از نگاه آنها شدت نفوذ نهادهای ناظر به هنجارهای اجتماعی در جامعه کاسته شده است که با نتایج پژوهش‌های انجام شده توسط علی وردی نیا (۱۳۸۴) همخوانی دارد. جامعه‌ای که پایه‌های نظم اجتماعی در آن متزلزل گردد، کارایی نفوذ نهادهای نظارت‌کننده جامعه بر تمایلات فردی، کاهش یافته و افراد در این شرایط به حال خود واگذار شده و در این وضعیت دیگر تمایلات فردی افراد با هنجارهای مشترک همسویی ندارند و در نتیجه افراد از ارزش‌ها اخلاقی بهره نبرده و به دنبال کسب هدف‌های شخصی می‌روند. نتایج پژوهش حاضر حاکی از تفاوت معنادار متغیر سرمایه اجتماعی در بین جوانان معتاد به مواد مخدر صنعتی در مقابل گروه غیرمصرف‌کننده می‌باشد که با نتایج پژوهش‌های انجام شده توسط چان و همکاران (۲۰۲۰)، سعادت و همکاران (۱۴۰۲) و اونلو و ساحین (۲۰۱۵) هم‌راستا است.

میان عوامل اقتصادی همچون محرومیت اقتصادی، درآمد، تورم، بیکاری بین گروه جوانان مصرف‌کننده با جوانان غیرمصرف‌کننده مواد مخدر صنعتی جدید تفاوت معنادار مشاهده شد. نتایج پژوهش‌های انجام شده توسط نارویی (۱۳۹۸) نیز با این نتایج در یک راستا می‌باشد. وی محرومیت‌های اقتصادی و اجتماعی را به عنوان عواملی که بیشترین تأثیر را در گرایش جوانان به مصرف مواد مخدر معرفی کرد. در واقع، همان‌گونه که پژوهش‌های بین‌المللی نشان می‌دهند، مناطق دچار رکود اقتصادی، فقر ساختاری و نابرابری آموزشی، مستعد شیوع گسترده‌تر اعتیاد هستند (شوئنفلد و همکاران، ۲۰۱۹). شواهد نشان می‌دهد که جوانان ساکن این مناطق بیشتر در معرض فروشندگان مواد، گروه‌های منحرف و فشار همسالان قرار دارند (مک آلیستر و همکاران، ۲۰۲۰) و این در ترکیب با حمایت اجتماعی پایین و بی‌افقی اجتماعی، به افزایش گرایش به مصرف می‌انجامد.

محرومیت اقتصادی، بیکاری و نوسانات درآمدی، از مهم‌ترین عوامل پیش‌بینی‌کننده اعتیاد بودند. این یافته با نظریه "محرومیت نسبی" و تحلیل‌های اقتصادی معاصر همخوان است که نشان می‌دهند ناامنی اقتصادی و نابرابری فرصت‌ها، محرک قوی برای گرایش به رفتارهای پرخطر نظیر مصرف مواد است (مونات، ۲۰۱۹؛ گلیا و والهو، ۲۰۰۲)، در همین راستا با نتایج گلیا و واینستین (۲۰۱۹) نیز هم‌راستا می‌باشد. آنان در پژوهش خود به بررسی نقش ناامنی اقتصادی در سوء مصرف مواد مخدر و الکل پرداختند که نتایج یافته‌ها نشان داد عامل پریشانی اقتصادی پیش‌بینی‌کننده خوبی برای سوء مصرف مواد می‌باشد و بیکاری احتمال افزایش سوء مصرف مواد را افزایش می‌دهد. فراتر از تأثیر وضعیت اجتماعی-اقتصادی و فردی، افراد با محرومیت‌های اقتصادی و به نوعی ساکنان مناطق محروم به طور متوسط نسبت به سایر افراد ساکن خارج از مناطق محروم، استرس‌های اجتماعی بیشتری (یعنی رویدادها و شرایط منفی زندگی بیشتر) را تجربه می‌کنند. ساکنان مناطق بسیار محروم ممکن است بیشتر در معرض مواد مخدر و فروشندگان مواد مخدر و تماس بیشتری با مصرف‌کنندگان مواد مخدر (مانند همسایگان، دوستان و خانواده) قرار بگیرند. علاوه بر این، ساکنان چنین مناطقی ممکن است در معرض هنجارها و ارزش‌هایی قرار بگیرند که مصرف غیرقانونی مواد مخدر را تحمل می‌کنند.

یکی از یافته‌های قابل توجه در این پژوهش، نقش معکوس حمایت اجتماعی بر احتمال اعتیاد بود، که با تفسیر اولیه ممکن است متناقض به نظر برسد. با این حال، در نظر گرفتن ساختار شبکه‌های حمایتی در گروه‌های دارای هنجارهای انحرافی (مانند گروه دوستان مصرف‌کننده) این یافته را توضیح‌پذیر می‌کند. این نکته با مطالعاتی مانند آتس و همکاران (۲۰۲۳) و لیو و همکاران (۲۰۱۸)

همسو است که نشان داده‌اند «حمایت اجتماعی» الزاماً ماهیت محافظتی ندارد، بلکه بسته به محتوای ارزشی شبکه، می‌تواند به تقویت یا کاهش رفتارهای پرخطر بینجامد.

به طور کلی پژوهش حاضر به بررسی تفاوت‌های معنادار بین جوانان مصرف‌کننده و غیرمصرف‌کننده مواد مخدر صنعتی جدید در متغیرهای مختلف اجتماعی و اقتصادی پرداخت. نتایج نشان داد که انزوای اجتماعی، عدم مشارکت اجتماعی، دسترسی آسان و ارزان به مواد، آنومی اجتماعی، و کمبود سرمایه اجتماعی در میان جوانان مصرف‌کننده به طور معناداری بیشتر از جوانان غیرمصرف‌کننده است. همچنین، عوامل اقتصادی نظیر محرومیت اقتصادی، بیکاری، و تورم نیز تأثیر بسزایی در گرایش جوانان به مصرف مواد مخدر داشته‌اند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که مجموعه‌ای از عوامل اجتماعی و اقتصادی در تعامل با یکدیگر، زمینه را برای مصرف مواد مخدر در میان جوانان فراهم می‌کنند، و لزوم توجه به سیاست‌های جامع و مداخله‌های چندوجهی در این زمینه را تأکید می‌کند. با توجه به نتایج پژوهش، می‌توان پیشنهادهای کاربردی زیر را در زمینه پیشگیری، بهبود و درمان اعتیاد جوانان به مواد مخدر صنعتی ارائه کرد:

- ترویج روابط سالم و نزدیک بین والدین و فرزندان از طریق کارگاه‌های آموزشی و مشاوره‌ای.
- ایجاد فضاهای امن و مثبت برای تعامل جوانان و تقویت حس تعلق به جامعه.
- افزایش آگاهی عمومی در مورد اهمیت روابط اجتماعی و حمایت از افراد در معرض خطر انزوای اجتماعی.
- تقویت نهادهای ناظر اجتماعی و افزایش نظارت بر هنجارها و ارزش‌های جامعه.
- ترویج ارزش‌های اخلاقی و معنوی در جامعه از طریق آموزش و رسانه‌ها.
- افزایش آگاهی عمومی در مورد خطرات مواد مخدر صنعتی و روش‌های شناسایی و گزارش‌دهی فعالیت‌های غیرقانونی.
- توسعه و گسترش مراکز درمانی اعتیاد و ارائه خدمات متنوع، از جمله درمان دارویی، روان‌درمانی، گروه‌های حمایتی و خدمات توانبخشی
- استفاده از روش‌های درمانی مبتنی بر شواهد علمی و متناسب با نیازهای فردی هر بیمار
- ارائه خدمات توانبخشی و حرفه‌آموزی به افراد بهبودیافته از اعتیاد.
- شناسایی و مداخله زودهنگام در افرادی که در معرض خطر اعتیاد قرار دارند.
- اجرای برنامه‌های کاهش آسیب برای افرادی که قادر به ترک مصرف مواد مخدر نیستند.
- ارائه خدمات جایگزینی مواد مخدر برای کاهش خطرات مصرف مواد مخدر صنعتی.

محدودیت پژوهش

یکی از محدودیت‌های این پژوهش، تفاوت در حجم نمونه دو گروه مورد مطالعه بود؛ با این حال، هر دو گروه از نظر حجم نمونه به میزان کافی برای انجام تحلیل‌های آماری برخوردار بودند و پیش‌فرض‌های آماری نیز رعایت شد، بنابراین این تفاوت تأثیر معناداری بر اعتبار نتایج نداشته است. همچنین، اگرچه در گروه مصرف‌کننده از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد، انتخاب نمونه از میان مراکز متعدد و رعایت تنوع سنی و تحصیلی، امکان تحلیل معتبر و نسبتاً تعمیم‌پذیر یافته‌ها را فراهم ساخته است.

منابع

- افشاری آزاد، سارا؛ حجازی، شیرین و اللهویردی، نسیم. (۱۳۹۸). بررسی عوامل مؤثر در گرایش به مواد مخدر و روان گردان زنان مراجعه کننده به مراکز ترک اعتیاد وابسته به بهزیستی شهر تهران. *مجله پرستاری و مامایی*. ۱۷(۱۰)، ۸۳۹-۸۲۶.
- ایسنا (۱۳۹۸). افزایش میزان شیوع اعتیاد در کرمان نسبت به میانگین کشوری .
- آرون، ریمون (۱۳۶۴). *مراحل اساسی اندیشه در جامعه شناسی*، ترجمه باقر پرهام، تهران: سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، چاپ اول.
- بهرامی احسان، هادی (۱۳۹۳). *اعتیاد و فرآیند پیشگیری*. تهران: انتشارات سمت.
- دورکیم، امیل (۱۴۰۱). خودکشی، ترجمه نادر سالارزاده امیری، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، چاپ چهارم.
- دلپسند، کامل؛ ایار، علی؛ خانی، سعید و محمدی، پریخان (۱۳۹۱). حمایت اجتماعی و جرم: مطالعه تطبیقی جوانان مجرم و عادی شهر ایلام. *فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۲(۲)، ۸۹-۱۲۰.
- رستگار خالد، امیر(۱۳۸۴). گسترش نقش زنان در جهت حمایت شغلی -خانوادگی. *مجله جامعه شناسی ایران*، ۶(۴)، ۱۶۵-۱۲۶.
- سعادت، رحمان (۱۳۸۵). تخمین سطح و توزیع سرمایه اجتماعی استان ها. *فصلنامه رفاه اجتماعی*، دوره ۶(۳)، ۱۷۳-۱۹۶.
- سعادت، موسی؛ جعفری، فرشته؛ غفران خواه، امیر و عشایری، طاهّا (۱۴۰۲). بررسی جامعه‌شناختی رابطه بین سرمایه اجتماعی و مصرف مواد اعتیادآور (مورد مطالعه: جوانان شهر قزوین). *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۱۳(۲)، ۲۲۸-۲۰۹.
- صدیق سروستانی، رحمت الله (۱۳۸۳). *آسیب شناسی اجتماعی جامعه (انحرافات اجتماعی)*، تهران: انتشارات آن، چاپ اول.
- صفری، حسین و حقّی، ناصر. (۱۴۰۰). مطالعه کیفی عوامل اجتماعی اعتیاد به مواد مخدر، مطالعه موردی: معتادین مواد مخدر شهر کلیدر. *مطالعات جامعه شناسی*. ۱۴(۵۰)، ۸۹-۱۰۴.
- علی وردی نیا، اکبر (۱۳۸۴). مطالعه جامعه شناختی اعتیاد به مواد مخدر در ایران. *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۵(۲۰)، ۱۹۳-۲۱۲.
- غفاری زاده، محمد(۱۳۸۶). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر اعتیاد(مطالعه موردی معتادان دارای پرونده در ستاد مبارزه با مواد مخدر شهرستان خواف). پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- قنبری زرنندی، زهرا؛ محمدخانی، شهرام و هاشمی نسب، محسن (۱۳۹۵). مدل ساختاری مصرف مواد در نوجوانان: نقش مستقیم و غیرمستقیم عوامل فردی، روانشناختی، خانوادگی و اجتماعی. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۱۰(۳۸)، ۸۷-۱۰۲.
- کوزر، لوئیس؛ روزنبرگ، برنارد (۱۳۸۵). *نظریه های بنیادی جامعه شناختی*، ترجمه فرهنگ ارشاد، تهران: نشر نی، چاپ سوم.
- گروسی، سعیده، و محمدی دولت آباد، خدیجه. (۱۳۹۰). تبیین تجربه زیسته زنان وابسته به مواد مخدر از پدیده اعتیاد. *زن و جامعه (جامعه شناسی زنان)*، ۱۲(۱)، ۷۴-۵۵.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۴). *جامعه شناسی*، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی، چاپ دوم.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۶). *جامعه‌شناسی*، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نشر نی.
- محسنی تبریزی، علیرضا. (۱۳۸۱). آسیب شناسی بیگانگی اجتماعی - فرهنگی بررسی انزوای ارزشی در دانشگاه های دولتی تهران . *پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی*، ۸(۴)، ۱۱۹-۱۸۲.
- محمدخانی، شهرام(۱۳۸۶). مدل ساختاری مصرف مواد در نوجوانان در معرض خطر: ارزیابی اثرمستقیم و غیرمستقیم عوامل فردی و اجتماعی. *فصلنامه پژوهش در سلامت روان شناختی*، ۱(۲)، ۱۶-۱.
- محمدی، علی و سحاقی، حکیم (۱۳۹۷). نقش ارتقای سطح امید، مشارکت و نشاط اجتماعی با تمرکز بر جامعه نخبگان کشور در پیشگیری از اعتیاد. *فصلنامه سلامت اجتماعی و اعتیاد*. ۵(۱۷)، ۹۴-۵۷.
- میرزایی علویجه، مهدی؛ نصیرزاده، مصطفی؛ اسلامی، احمدعلی؛ شریفی راد، غلامرضا و حسن زاده، اکبر. (۱۳۹۲). تاثیر عملکرد خانواده در وابستگی جوانان به مواد مخدر صنعتی. *آموزش بهداشت و ارتقای سلامت ایران*، ۱(۲)، ۳۰-۱۹.

نارویی مصیب.(۱۳۹۸). بررسی علل و عوامل مرتبط در گرایش جوانان به مصرف مواد مخدر (مطالعه موردی منطقه جلگه چاه هاشم). پیشرفت های نوین در علوم رفتاری. ۴(۳۴)، ۵۸-۴۶.

نعمتی سوگلی تپه، فاطمه و خالدیان، محمد (۱۴۰۱). مطالعه کیفی عوامل مؤثر بر عود مجدد به سوء مصرف مواد مخدر و اعتیاد با رویکرد گراندد تئوری. فصلنامه علمی/اعتیادپژوهی. ۱۶(۶۴)، ۳۰۷-۲۷۹.

واحدی، ناصر؛ بهستانی، رضا و حسن زاده، مرتضی (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر نزاع و درگیری فردی از دیدگاه شهروندان مطالعه موردی شهر خوی. فصلنامه دانش انتظامی آذربایجان غربی، ۶(۲۱)، ۷۴-۴۷.

- Akçomak, S., Weel, B. T. (2008). The Impact of Social Capital on Crime: Evidence from the Netherlands .IZA Discussion Series, 3603, 1-87 .
- Alhyas, L., Al Ozaibi, N., Elarabi, H ., et al.(2015). Adolescents' Perception of Substance Use and Factors Influencing Its Use: A Qualitative Study in Abu Dhabi. JRSM Open, 6 (2): 2054270414567167.
- Ates, N., Unubol, B., Bestepe, E. E., & Bilici, R. (2023). The effect of perceived social support on quality of life in Turkish men with alcohol, opiate and cannabis use disorder. Journal of Ethnicity in Substance Abuse, 22(2), 316-336.
- BaltagiIngo, B.H., Geishecker, I. (2006). Rational alcohol addiction: Evidence from the Russian Longitudinal Monitoring Survey. Health Economics, 15(9):893-914.
- Chan, G. H., Lo, T. W., Lee, G. K. W., Tam, C. H. L. (2020). Social Capital and Social Networks of Hidden Drug Abuse in Hong Kong. International Journal of Environmental Research and Public Health, 17(6231), 1-15.
- Cotrona, C. E. (2007). Objective determinants of perceived social support, Journal of personality and social psychology. 21(2): 349-355.
- Cubukcu, Suat (2011). social capital and delinquency among Turkish Juveniles, thesis perepared for the degree of master of science, university of north texas.
- Davis M. I, Jason L. A. (2005). Sex differences in social support and self-efficacy within a recovery community. American Journal of Community Psychology. 36(4): 74-259 .
- French , M.T., Popovici, I., Tapsell, L.(2008). The economic costs of substance abuse treatment: Updated estimates and cost bands for program assessment and reimbursement. J Subst Abuse Treat. 35(4): 462-469 .
- Galea, S., & Vlahov, D. (2002). *Social determinants and the health of drug users: Socioeconomic status, homelessness, and incarceration*. Public Health Reports, 117(Suppl 1), S135-S145.
https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/40329/202742/Galea_Social?sequence=2
- Gleia, D.A and Weinstein , M.(2019). Drug and Alcohol Abuse: The Role of Economic Insecurity. Am J Health Behav. 43(4): 838-853.
- Grossman, M., Chaloupka, F.J., Sirtalan, I. 1998. An empirical analysis of alcohol addiction: Results from monitoring the future panels. Economic Inquiry. 36, 39-48.
- Herman-Stahl, M.A., Krebs, C.P., Kroutil, L.A., Heller, D.C. (2007). Risk and protective factors for methamphetamine use and nonmedical use of prescription stimulants among young adults aged 18 to 25. Addict Behav. 32(5):1003-1015.
- Kesteloot, K., & Stuyck, J. (2018). *Social Capital and Substance Use Among Adolescents: An Exploration of the Link*.
- Khosravi, M., Asghari, B., Eskafi, M.(2020). Socioeconomic Factors Affecting Adolescent and Youth Addiction to Synthetic Drugs. Journal of Research & Health. 10(2):123-132.
- Lee J, Pomeroy E. Bohman T M.(2007). Intimate partner Violence and psychological health in a sample of Asian and Caucasian women: The roles of social support and coping. Journal of Family Violence. 22: 709-720.
- Lee, M. T., Johnson, B. R., Pagano, M. E., Post, S. G., & Leibowitz, G. S. (2017). From defiance to reliance: Spiritual virtue as a pathway towards desistence, humility, and recovery among juvenile. offenders. Spirituality in Clinical Practice, 4(3), 161-175.

- Liu, L., Wang, H., Chui, W. H., & Cao, L. (2018). Chinese drug users' abstinence intentions: The role of perceived social support. *Journal of drug issues*, 48(4), 519-535.
- Martin Bassols, N., Vall Castelló, J.(2016). "Effects of the great recession on drugs consumption in Spain". *Economics & Human Biology*, Elsevier, 22(C), pp 103-116.
- Mclean, Katherine (2018). "“There’s nothing here””: Deindustrialization as risk environment for overdose. *International Journal of Drug Policy*, 29(2016), 19–26.
- McAllister, L., Pembleton, A., & Gaskin, K. (2020). Peer Pressure and Substance Use Among Adolescents: A Systematic Review. *Journal of Substance Abuse Treatment*. DOI:10.1016/j.jsat.2020.108270.
- Monnat, S. M. (2019). *The contributions of socioeconomic and opioid supply factors to U.S. drug mortality rates: Urban-rural and within-rural differences*. *Journal of Rural Studies*, 68, 319–335 .doi: 10.2105/AJPH.2019.305197
- Rawson, R.A, Gonzales, R., Obert, J.L, McCann, M.J, Brethen, P.(2005). Methamphetamine use among treatment-seeking adolescents in Southern California: participant characteristics and treatment response. *J Subst Abus Treat*. 29(2):67–74.
- Richards, J.R., Hamidi, S., Grant, C.D., Wang, C.G., Tabish, N., Turnipseed, S.D., et al. (2017). Methamphetamine use and emergency department utilization: 20 years later. *Journal of Addiction*. 2017; 10.1155/2017/4050932.
- Ruhm, C.J.(2018). Deaths of Despair or Drug Problems? National Bureau of Economic Research Working Paper Series. 2018;Working Paper 24188.
- Schoenfeld, Elinor R., Leibowitz, George S., Wang, Yu, Chen, Xin, Hou, Wei, Rashidian, Sina, Saltz, Mary M., Saltz, Joel H., & Wang, Fusheng (2019). Geographic, temporal, and sociodemographic differences in opioid poisoning. *American Journal of Preventive Medicine*, 57(2), 153–164.
- Shahbazi Sighaldehy, sh., Zarghami, F., Shahryari, A., Mohammadinia, A., Ebrahimi, M ., et al. (2020). A qualitative exploration of the factors associated with initiation to methamphetamine use in Iran. *BMC Public Health*. 23;20(1):1773.
- Sohrabi, F/, Najafi, M.(2008). “Examining level of possessing of social support and mental health of college students”. The 4th seminar of university student’s mental health.Shiraz, Iran.
- Smart, C.(2013). “Women, Crime and Criminology (Routledge Revivals): A Feminist Critique”. Routledge.
- Syed, A., & Saud, S. (2018). Adolescent Depression and Substance Abuse: A Review of the Literature. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 30(4). DOI:10.1515/ijamh-2017-0185.
- Tabachnik, B.G. and Fidell, L.S. (2001). *Using Multivariate Statistics* (4th ed.), Needham Heights, MA: Pearson
- Timothy, J., & Ritchie, E. (2019). *Synthetic Drugs: An Overview*. In *Substance Use and Misuse* (Vol. 54, No. 13, pp. 2169-2178). DOI:10.1080/10826084.2019.1602165.
- Unlu, A., Sahin, I. (2015). The Impact of Social Capital on Youth Substance Use. *International Journal of Public Policy*, 11(1-3), 110-127.
- Wangdi, K., & Jamtsho, T. (2019). Drug use among Teenagers and Young Adults in Bhutan. *Indian J Psychol Med*. 41(6): 535–540.
- Word drug Report .(2018). Drugs and age: Drugs and associated issues among young people and older people, United Nations publication, Sales No. E.18.XI.9 (Booklet4) 6-40.
- Xu, X. 2012. The business cycle and health behaviors. *Social Science & Medicine* 77, 126-136. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277953612007654>.
- Yazdi-Feyzabadi , V., Mehrollhassani, M. H., Zolala , F., Haghdost , A., and Oroomiei, N. (2019). Determinants of risky sexual practice, drug abuse and alcohol consumption in adolescents in Iran: a systematic literature review. *Reproductive Health* . 16 (1):115 .